

ÇİN'İN TALİBAN TEREDDÜDÜ

AYŞENUR ALBAYRAK

Referans için: Albayrak, Ayşenur. "Çin'in Taliban Tereddüdü". İNSAMER Analiz. 22.07.1022. Analiz

ABD, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Virginia'daki Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının ardından Taliban yönetimindeki Afganistan'ı 2001 yılında işgal etti ve Nisan 2021'e kadar 20 yıl kaldıktan sonra ülkeden çekildi. ABD'nin çekilmesinden sonra yeniden Kabil'e giren Taliban'ın yönetime el koymasının ardından bölgenin ve küresel sistemin önemli aktörlerinden Çin'in, yeni Afganistan yönetimi ile kuracağı ilişkiler ve atacağı adımlar ilgiyle takip ediliyor. Taliban ile ilişkisi Soğuk Savaş yıllarına dayanan, o dönem Sovyetler karşısında

bir denge unsuru olarak ABD ile birlik stratejisi uygulayan ve bu kapsamda Afgan direnişini destekleyen Çin, Amerikan işgali sonrasında da Taliban ile ilişkilerini devam ettirdi ve bir bakıma kendisini Taliban'ın yönetimi devralacağı sürece hazırladı. Amerikan işgali sırasında Afganistan'daki hiçbir uluslararası askerî varlığa katılmayan Pekin yönetimi, koalisyon güçlerinin Çin üsleri veya hava sahası dışında faaliyet göstermesine de izin vermedi. Özellikle 2014 yılında Çin'in Afgan hükümeti ile Taliban arasındaki uzlaşma için organize ettiği görüşmelerin ardından Çin ve Taliban temsilcileri

arasında çok sayıda özel ve resmî buluşma gerçekleştirildi. Taliban'ın tekrar yönetime gelmesiyle de Pekin yönetimi Taliban yönetimiyle doğrudan görüşmelerde bulundu. Taraflar, Afganistan'ın yeniden inşası planlarını görüşmek üzere ikili toplantılar yaptı ve uluslararası çeşitli organizasyonlar vesilesiyle bir araya geldi. Pekin, bölgesel hükümetler ve uluslararası güçlerle Afganistan meselesi üzerine uluslararası platformlarda düzenlenen çok taraflı ve ikili görüşmelerde aktif rol aldı. Çin ayrıca, Taliban'ın yönetimi devralmasının ardından Afganistan'a 200 milyon yuan değerinde acil insani yardım taahhüt eden ilk ülke oldu.

Bu süreçte Taliban açısından Pekin; özellikle madenlerin işletilmesi konusundaki iş birliğinin geliştirilmesi ve Afganistan'ın ekonomik kalkınmasında aktif rol alması sebebiyle güvenilir bir müttefik hâline geldi. Pekin ise kendi güvenliğini ve bölgedeki kazanımlarını korumak için Afganistan ile yakın ilişkiler kurup ülkedeki nüfuzunu artırmayı âdeta bir zorunluluk olarak gördü. Zira Pekin için batı sınırı ile Orta Asya ve Pakistan'daki Kuşak ve Yol projelerinin güvenliğini sağlamak büyük önem taşıyor. Pekin yönetimi ayrıca Afganistan'ı Kuşak ve Yol projesine dâhil ederek hem ABD'nin başarısız olduğu ve tutunamadığı bir bölgede başarılı olarak küresel imajını güçlendirmeyi hem bölgesel iş birliğini artırıp Afganistan'daki doğal kaynakların

ekonomiye kazandırılmasını hem de Kuşak ve Yol projesinin zarar görmemesi için Orta Asya ülkeleri ile Pakistan'ın istikrarının korunmasını hedefliyor.

İşte tüm bu hedefleri ve çıkarları doğrultusunda da Pekin'in Afganistan'da oluşan güç boşluğunu doldurmak için hızla devreye girmesi ve haftalar veya aylar içinde Taliban rejimini tanıyıp meşrulaştırması bekleniyordu. Ayrıca Taliban dâhil bölgedeki pek unsur, Çin'in Afganistan'ın lityum gibi trilyon dolarlık maden yatakları başta olmak üzere, kullanılmayan doğal kaynakları için yatırım başlatacağı yönünde tahminlerde bulunuyordu. Ancak tahminlerin aksine bugüne kadar bu beklentileri karşılayacak bir girişimde bulunmayıp daha çok konut, fiber optik hat döşeme gibi küçük ölçekli, düşük riskli altyapı projeleri yürüten Pekin yönetiminin diplomatik ilişkileri sürdürmesine ve fiilen tanınmasına rağmen Taliban'la ilişkileri geliştirme konusunda tereddütlü davrandığı ve bazı şartlar öne sürdüğü görülüyor. Bu bağlamda Çin Komünist Partisi Taliban ile yakın ilişkiler kurmak için Taliban'ın Uygur meselesinde katı bir tavır almasını ve bölgenin güvenliğini sağlamasını istiyor. Ayrıca uluslararası aktörlerin Taliban hükümetiyle ilgili çekinceleri de Pekin yönetiminin Taliban ile ilişkileri geliştirmek konusunda temkinli davranmasına sebep oluyor.

Çin açısından ilişkilerin derinleşmesini etkileyen en önemli konulardan biri

Taliban'ın Uygur meselesindeki tavrı. Özellikle 1990'larda Taliban'ın Uygur ayrılıkçıları desteklediğini savunan Pekin yönetimi, Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETİM) olarak adlandırılan grup tarafından düzenlendiği iddia edilen bazı bombalı eylemleri gerçekleştirenlerin Afganistan'da eğitim aldıklarını iddia etmişti. 11 Eylül'den sonra da Taliban'ın Uygur ve diğer Orta Asyalı gruplarla yakın bağları farklı vesilelerle açığa çıkmıştı. 2014'te Taliban içindeki kaynaklar da yaklaşık 250 Uygur'un Doğu Afganistan'daki varlığını kabul etmişti. Ancak Taliban, 2020'nin başlarında ABD ile Doha Anlaşması'na vardıldıktan hemen sonra bu kişilerin Ağustos 2021'de ülkeyi terk ettiklerini açıkladı. Ne var ki bu açıklamadan kısa bir süre sonra, bir Uygur militan Kuzey Afganistan'da bir intihar saldırısı düzenledi. Taliban'dan kendi ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak gördüğü gruplarla ilişkisini sonlandırmasını isteyen Çin, ayrıca "sınır ötesi terörizmin ve radikalizmin" Sincan'a yayılmasını önlemek için Taliban'ın bu güçlerle savaşması gerektiğini savunuyor. Dolayısıyla Çin'in ülkedeki yatırımlarını arttırması için Taliban'ın Pekin'in terör örgütü olarak kabul ettiği örgütlerle bağlarını sonlandırdığını kanıtlaması gerekiyor. Çin ayrıca Taliban hükümetinden ekonomik çıkarlarını koruması için bölgedeki güvenliği sağlamasını talep

ediyor. Zira 2013 yılından bu yana Çin-Orta Asya-Batı Asya ve Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru üzerinden Orta Asya ve Pakistan'a önemli yatırımlar yapan Pekin yönetiminin Afganistan çevresindeki bu yatırımları, bölgedeki çatışmalara karşı savunmasızlığını büyük ölçüde arttırmış durumda. İstikrara kavuşmuş bir Afganistan'da güvenlik tehditlerinin azalmasının yatırımlar için uygun ortam oluşmasına ve sonuç olarak hem Çin'in ekonomik hedeflerini gerçekleştirmesine hem de Afganistan'ın kalkınmasına imkân sağlayacağı kaydediliyor.

Afganistan'ın lityum ve bakır yataklarının işletilmesi konusu da Çin için önem arz ediyor. Her ne kadar Taliban, 2000'li yılların başından itibaren Afganistan'da madencilik sektöründe çalışmalar yapan, ancak ülkedeki istikrarsız ortamdan oldukça etkilenen Çinli yatırımcıların güvenlikle ilgili beklentilerini karşılayacağını taahhüt etse de sahada Çin'in çıkarlarını tehdit eden farklı silahlı unsurların varlığı devam ediyor. Bu yüzden personelin güvenliği ve emniyeti garanti altında olacağına ikna olana kadar, Çinli firmaların Afganistan'da ticari faaliyetlerini artırma konusunda temkinli davranacağı kaydediliyor. Sonuç olarak ülkedeki güvensiz ortam sürdükçe, Çin'in Afganistan yatırımlarını arttırması mümkün görünmüyor. Buna karşın güvenlik noktasında istikrar sağlanırsa, uzun vadede Çin'in Afganistan'daki varlığını ticari girişimler

yalıyla genişleteceği ve ekonomik çıkarlarını önceleyerek ülkedeki nüfuzunu artırmaya çalışacağı tahmin ediliyor.

İlişkilerin derinleşmesine ket vuran bir başka etmen de Taliban'ın uluslararası alandaki konumuyla ilişkili. Başından itibaren arabulucu rolü üstlenerek diğer ülkelerin de Taliban rejimini tanımasından ve uluslararası iş birliğinin sağlanmasından yana olan Çin, Taliban'ın iktidara gelmesinin üzerinden neredeyse bir yıl geçmesine rağmen birçok ülkenin hâlâ Taliban'a karşı net bir politika belirlememesi sebebiyle yatırımlar konusunda çekimser davranıyor. Dolayısıyla bu ülkede bir hamle yaparken uluslararası tepkileri de hesaba katan Çin, Afganistan'ı yeniden inşa etme yükünü tek başına omuzlamak istemiyor. Her ne kadar kısa vadede insani yardım sağlamaya, düşük riskli projelere katılmaya ve Taliban ile samimi ilişkiler yürütmeye devam edeceği düşünülse de Pekin'in uluslararası tepkiler netleşmedikçe Afganistan'da somut adımlar atma konusundaki isteksizliğinin süreceği tahmin ediliyor. Bu bağlamda da özellikle Pakistan ve Rusya'nın Taliban ile temaslarını kolaylaştırmak için çalışmalar yapıyor, bölgesel iş birliğini geliştirmek için girişimlerde bulunuyor. Sonuç olarak Taliban'ın Afganistan'da

tekrar yönetimine gelişinin üzerinden yaklaşık bir yıl geçmesine rağmen ülkedeki belirsizlik ve karmaşa sürüyor. Ayrıca Taliban yönetiminin uluslararası alanda çok sayıda ülke tarafından tanınmaması, uluslararası kurumların yardımlarını sonlandırması ya da azaltması, Afganistan'da finansal açıdan çok sıkıntılı bir durum ortaya çıkarıyor. Bu noktada mevcut belirsizliklerin giderilmesi ve Taliban yönetiminin meşruiyetinin güçlenmesi adına Çin'in oldukça önemli bir konumda olduğunu belirtmek gerekiyor. Ancak ülkedeki belirsizliğin yol açtığı güvensiz ortam, göç dalgası ve Uygur sorununun Taliban ile bağlantısı gibi başlıklar, Pekin'in Afganistan'daki temel çekinceleri olarak hâlâ güncelliğini koruyor. Bu sebeple de Pekin, Taliban ile ilişkilerini güçlendirmek, yardımları artırmak ve özellikle ülkedeki öncelikli hedeflerinden olan yer altı kaynaklarının çıkarılması ve pazarlanması konusunda beklenen adımları atmamakla ilgili projelerini erteliyor. Kısacası, Taliban rejimi ile yakın ilişki içinde olan Çin'in Afganistan'daki boşluktan yararlanıp hem ABD karşısında üstünlük sağlamaya çalışması hem de Kuşak ve Yol projesi için oldukça önemli konumda olan bir bölgede güç kazanmak istemesi oldukça doğal olsa da bunun için ödemesi gereken bedeller ve çekinceleri olduğu açıkça görülüyor.

KAYNAKÇA

Ali, G. 2003. "China-Pakistan cooperation on Afghanistan: assessing key interests and implementing strategies". The Pacific Review, 1-23.

Al Jazeera. "Afghanistan: Taliban to rely on Chinese funds, spokesperson says". 3.09.2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/9/2/afghanistan-taliban-to-rely-on-chinese-money-spokesperson-says>

BBC News. "Afganistan'da Taliban'la temastaki Türkiye ve Katar için Fırsatlar ve riskler neler?". 3.09.2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58426284.amp>

Eurasianet. "China in Afghanistan: Not a luxury but a necessity". 13.05.2022, <https://eurasianet.org/china-in-afghanistan-not-a-luxury-but-a-necessity>

Foreign Policy. "Why China is Slow-Rollinh Taliban Cooperation". 27.01.2022, <https://foreignpolicy.com/2022/01/27/china-taliban-relations-cooperation-afghanistan-withdrawal/>

GlobalTimes. "Will Taliban honor its promise to China to make clean

break with ETIM?". 09.16.2021, <https://www.globaltimes.cn/page/202109/1234477.shtml>

NikkeiAsia. "US completes Afghanistan troop withdrawal to end 20-year presence". 31.08.2021, <https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/Afghanistan-turmoil/US-completes-Afghanistan-troop-withdrawal-to-end-20-year-presence>

The Diplomat. "China's Embrace of the Taliban Complicates US Afghanistan Strategy". 13.04.2022, <https://thediplomat.com/2022/04/chinas-embrace-of-the-taliban-complicates-us-afghanistan-strategy/>

_____. "China Signals It's Back to Business as Usual With Taliban Government". 25.03.2022, <https://thediplomat.com/2022/03/china-signals-its-back-to-business-as-usual-with-taliban-government/>

Voanews. "With US Away, China Gets Friendly with Afghanistan's Taliban". 1.02.2022, <https://www.voanews.com/a/with-us-away-china-gets-friendly-with-afghanistan-s-taliban/6422284.html>